

ДУХОВНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІФОЛОГІЧНОГО ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Самосвідомість – це здатність людини усвідомити саму себе, своє «Я», свої потреби, інтереси, цінності, своє буття тощо. Вона нерозривно пов'язана із духовністю, як із «сутнісною силою

кожної індивідуальності, центром, який об'єднує у єдине ціле людську істоту» [5, с. 23]. Дослідження самосвідомості та духовності ніколи не перестають бути актуальними, тому особливо цікавим є осмислення цих феноменів кризь призму міфічного.

Проблема розвитку самосвідомості та духовності особистості постає ще у дофілософський період на міфологічному рівні, зокрема, у Старому та Новому Завітах, у давньогрецькій міфології. Насамперед, відображення цих феноменів можна простежити в біблійній історії про гріхопадіння перших людей і вигнання їх із раю [3]. Думки про те, як саме люди розуміли духовність, виступають у контексті релігійного оповідання. Перебуваючи в едемському саду, Адам і Єва були в єдності із Творцем. Непогора, яка привела до гріхопадіння, віддалила не тільки їх, а й усіх людей від першоджерела власного буття, духовності. До цього люди перебували у гармонії із самими собою, одне з одним, із Творцем [6, с. 17]. Акт непогори призвів до втрати чогось особливого; логічно припустити, що до втрати духовної гармонії, єдності, цілісності, а точніше – до забуття, втрати сенсу життя. Відтак люди прагнуть віднайти цю гармонію, єдність із світом і Богом. Коли людина має цей зв'язок, вона перебуває у гармонії як із собою, так і зі світом.

У старозавітній книзі Псалмів царя Давида можна побачити свідчення про переживання людиною духовної кризи внаслідок відсутності екзистенційного контакту з Богом. Слова царя Давида:

«Боже мій, нащо Ти мене покинув?.. Взиваю я вдень, – та Ти не озвешся, і кличу вночі, – і спокою немає мені!» (Пс.21:1–3)

вказують на прагнення віднайти свою рівновагу та благодать у гармонії та єдності з Творцем. Важливо відмітити, що Творець розглядається як духовний ідеал, прагнення до якого є невід'ємною рисою віруючої людини, і не тільки віруючої. Прагнення до духовного ідеалу (хоча сам ідеал для кожного може бути різним) притаманне будь-кому в осмисленому вигляді чи на підсвідомому рівні.

Звернімо увагу на книгу Еклезіяста. Розповідь подається від особи, що спробувала майже всі радощі тілесного життя і врешті-решт дійшла висновку, що не знайшла основи для становлення та укріплення власного духу: «Наймарніша марнота – марнота усе!

Яка користь людині від того, що вона робить під сонцем?» (Екл. 1:2–3). Необхідно підкреслити, що вже в той час мислителі розуміли, що немає сенсу в жодній діяльності, яка спрямована на покращення матеріального або тілесного добробуту, якщо вона не є сходинками до духовності. Тільки духовний світ надає сенс життю та є вагомим чинником відтворення внутрішньої гармонії, розвитку самосвідомості.

По-новому розкривається тема духовності в текстах Нового Заповіту. Християнство, як релігія спасіння, як шлях до істини, до Творця, є одним із яскравих прикладів релігійного сходження до духовності. Постать Ісуса Христа уособлює собою ідеальний приклад духовності (любові до людей, самопожертви). Своїм моральним подвижництвом Він показує шлях до Творця, показує, що першоелементами духовного сходження є віра і любов [7, с. 711]. Можна стверджувати, що християнський концепт є оптимістичним прикладом людського духовного самосходження, адже змальовує шлях, який має на меті віднайдіння внутрішньої гармонії, єдності з Творцем в собі та себе у власному розвитку.

В Античності проблема духовності також зображена через призму міфологічного. Спочатку людина усвідомлювалася як частина Космосу, яка є невід'ємною від всесвітнього буття. Відмінності між людиною та Космосом не відзначалися як значимі, їх важко відділити. Наприклад, образи античних богів – це не окремі особистості, а лише узагальнені природні та соціальні сили. Хоча вони уподібнені людині

(антропоморфні) [2], вони залишаються поза особистістю, тому що ідея «особистості» передбачає розвинену унікальність, суб'єктивність, свободу, самосвідомість. Проте з розвитком суспільства почала змінюватися і по-іншому сприйматися сама людина. Людина виокремлюється з загалу своїми вчинками, особливо подвигами. У міфології античного світу з'являються такі постаті – як герої (Геракл, Тесей, Ясон), які, бачачи по-своєму світ, мету, відходять від стереотипів, відкривають нові шляхи суспільству – обожнюються. Вважалося, що бути неповторним, самостійним, переглядати стереотипи – прерогатива богів і героїв.

В багатьох міфах зображався шлях духовного зростання, саморозвитку. Яскравим прикладом може слугувати міф про Психею [1]. Психея символізує душу, а Амур – чисту любов, тобто дух, ідеал духовності для Психеї. У міфі зображений шлях Психеї (душі) до духовного зростання. Спочатку Психея сліпо слідує за Амуром. Психея не бачить свого чоловіка – тобто її духовні здібності ще не розвинені, хоча інтуїтивно вона схильна тягнутися до духу (Амур). Проте через певний час вона прагне більшого, хоче побачити свого чоловіка. Не будучи готовою до таких перетворень, вона порушує заборону Амура і таким чином відлучається від духу. Розпочинається довгий шлях духовного зростання. Шлях душі до духу актуальний для кожної людини. Як і Психея, людина має пройти низку випробувань, які символізують сходинки на шляху до духовності. Тільки після того, як Психея пройшла випробування, дух (Амур) повертається до неї і розпочинається спільний шлях духовного розвитку.

Зовсім протилежним за змістом є міф про Сізіфа. За те, що йому вдалося ошукати Смерть і певний час протримати її в полоні, він був покараний вічно котити на гору камінь, який щоразу скочувався вниз, як Сізіф ледь досягав вершини [4, с. 257]. Це є свідченням того, що Сізіф ще за свого життя усвідомлено відмовився від духовного зростання. Він застряг на одному рівні. Він власноруч «обрізає собі крила». Покарання Сізіфа демонструє, що не прийнявши смерть, бо вона символізує наступний рівень розвитку, він був приречений одвічно ходити по колу. Таким і було його покарання: знати, що могло його

очікувати, і знати, що його очікує, тобто він приречений залишатися на одному рівні внутрішнього розвитку, що є не гармонійним та ще більше крає його душі.

Міф про Персефону та Аїда також окреслює шлях духовного пошуку. Деметра наставляє доньку (Персефону), що її батьківщина

– Небо (духовна сфера) і застерігає не піддаватися чарівному погляду Ероса (не піддаватися чуттєвим нахилам): «Бережися виходити з грота та не зривай спокусливих квітів землі: їх хвилюючі та п'янкі пахощі загасять у твоїй душі небесне Світло та знищать навіть спогади про нього» [8]. Бачимо, коли людина втрачає внутрішню рівновагу, впадаючи у тілесні, чуттєві спокиси, захоплення та бажання, вона поступово забуває про духовний розвиток, забуває шлях до духовності.

Неможливо не згадати міф про Прометея [9]. Прометей – титан, який подарував людям вогонь. Вогонь – це уособлення найвищої цінності, цінності духу – світла, що рятує життя, він дає надію. Проте вогонь – це дар, який потребує певного духовного розвитку людини. Прометей, віддавши вогонь людям, позбавив їх можливості духовно дорости до потрібного рівня. Тому за його провину він був приречений на випробування не тільки фізичні, а й духовні. Ці страждання символізують довгий шлях духовного становлення, який мали пройти люди для того, щоб наблизитися до вогню, тобто духу. Тому боги надали Прометею такі покарання, які символізували необхідний шлях духовного зростання людей. Крім того, за надмірну любов, що переростає у пристрасть, Прометей був покараний самотністю, бо така любов порушує внутрішню рівновагу.

Як бачимо, у стародавніх міфах розвиток духовності сприймався як шлях до ідеального образу людини. Цими ідеалами виступали образи олімпійських богів, тобто люди намагалися бути рівними цим богам, прагнули безсмертя та влади (над усіма аспектами як власного, так і чужого життя). Психея вирішила, що вона рівна Амуру (духу), хоча її рівень був недостатній, і тому вона була відлучена від нього до того часу, доки не доросла до певного рівня духовного розвитку, а Сізіф мав вічно спокутувати провину. Ці міфи не лише вказують шлях

до розвитку, а й є певними повчаннями та застереженнями, що такий шлях «не вкритий квітами» і потребує значних зусиль.

Усі ці приклади вказують на те, що стародавні міфи та легенди описують духовність як шлях відродження, удосконалення, зокрема як джерело розвитку самосвідомості особистості.

Література

1. Апулей Л. Амур и Психея: Репринтное воспроизведение с издания А. С. Суворина 1905 г. / Л. Апулей. – М.: «Совинтэк», 1990. – 94 с.
2. Астафьев П. Е. Из итогов века / П. Е. Астафьев. – М.: Антикварная раздача, 1891. – 115 с.
3. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / [Пер. проф. І. Огієнка]. – К.: Українське біблійне товариство, 2002. – 1375 с.
4. Гомер. Одиссея / Гомер. – Х.: Фоліо, 2001. – 547 с.
5. Крымский С. Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации / С. Б. Крымский // Вопросы философии. – М.: Наука, 1992. – № 12. – С. 21 – 29.
6. Мень А. В. История религии: [в 2 т.] / А. В. Мень. – М.: Издательская группа «ФОРУМ–ИНФРА–М», 2001. – Т.1. – 216 с.
7. Словарь Библейского богословия / [ред. К. Леон-Дюфура, Ж. Люпласи, А. Жоржа, П. Грело, Ж. Гийе, М.-Ф. Лакана]. – Брюссель: «Жизнь с Богом», 1990. – 1287 с.
8. Шюре Э. Великие посвященные. Очерк эзотеризма религий [Электронный ресурс] / Э. Шюре; Пер. с фр. Е. Писаревой. — М.: Книга – СП Принтшоп, 1990. – 419 с.
9. Эсхил. Прикованный Прометей / Эсхил // Всемирная галерея. Древняя Греция. – СПб: «Александр ПРИНТ», 1995. – С. 101 – 112.